

20.12.2002

365/4/01

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Esittelijäneuvos Raino Marttunen

MENETTELYKAKSOISKANSALAISEN ASEVELVOLLISUUS- JA KANSALAIUUASASIOITA KÄSITELTÄESSÄ

1

KANTELUKIRJOITUS

Kansanedustaja A kertoo 30.1.2001 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa, että Uudessa Seelannissa asuva B oli vuonna 1996 saanut kutsun saapua Suomeen suorittamaan asevelvollisuuttaan. Palveluksen aikana B:tä pyydettiin anomaan vapautusta varusmiespalveluksesta, koska hänen perhe- ja muut henkilökohtaiset siteensä olivat muualla kuin Suomessa. B ehti ennen vapautustaan palvella varusmiehenä lähes kaksi kuukautta. Ulkomaalaisvirasto ilmoitti vuonna 1999 B:lle, että tämä oli menettänyt Suomen kansalaisuuden jo vuonna 1992 täyttäessään 22 vuotta.

A pyytää selvittämään, olivatko viranomaiset menettelleet asianmukaisesti kutsuessaan valtion varoilla palvelukseen henkilön, joka ei ollut enää Suomen kansalainen. A pyytää samalla myös selvittämään, onko tiedonkulku viranomaisten välillä nykyään järjestetty siten, ettei vieraan maan kansalaisia enää kutsuta suorittamaan asevelvollisuutta maahamme.

2

SELVITYKSET

Sisäasiainministeriön ulkomaalaisosasto, sisäasiainministeriön hallinto-osasto, Ulkomaalaisvirasto, Väestörekisterikeskus, ulkoasiainministeriö, Pääesikunta, Pääesikunnan asevelvollisuusosasto sekä Kymen sotilasläänin esikunta ovat antaneet kantelun johdosta selvityksensä, joista lähetetään päätöksen mukana jäljennökset A:lle tiedoksi.

3

AIEMPI KANTELUKIRJOITUS

B osoitti 5.6.1999 itse eduskunnan oikeusasiamiehelle kantelukirjoituksen, joka koski Suomen kansalaisuuden menettämistä. Myös tässä asiassa hankittiin Ulkomaalaisviraston selvitys. Asia ei johtanut enempään oikeusasiamiehen toimenpiteisiin, koska B:n kansalaisuuden menettämistä koskenut valitusasia oli tällöin vireillä Uudenmaan läänioikeudessa (myöhemmin Helsingin hallinto-oikeudessa).

4

SELVITYSTEN SISÄLTÖÄ

4.1

Tapahutumakulku pääpiirteissään

Vuonna 1970 syntyneellä B:llä on suomalainen äiti ja uusiseelantilainen isä. Hän ei ole koskaan asunut pysyvästi Suomessa. Hänen äitinsä on muuttanut vuonna 1969 Suomesta Uuteen Seelantiin. B ei syntyessään saanut Suomen kansalaisuutta.

Vuonna 1984 kansalaisuuslakia kuitenkin muutettiin (584/1984) siten, että lapsi sai syntyessään Suomen kansalaisuuden myös äidin kansalaisuuden perusteella. Lain voimaantulosäännöksen mukaan alle 18-vuotiaiden oli tietyin edellytyksin myös mahdollisuus saada tällä perusteella huoltajansa ilmoituksesta Suomen kansalaisuus. B:n äidin tekemän ilmoituksen perusteella sisäasiainministeriö teki 18.9.1989 päätöksen, jossa se totesi B:n saaneen Suomen kansalaisuuden ilmoituksen jättämissäpäivästä 11.5.1987 lukien. B oli siis 19-vuotiaana saanut tiedon siitä, että hän oli myös Suomen kansalainen.

Mainitun vuoden 1984 lainmuutoksen yhteydessä kansalaisuuslakiin lisättiin säännös Suomen kansalaisuuden automaattisesta menettämisestä eräissä tapauksissa 22-vuotiaana. Kansalaisuuslain edelleen voimassa olevan 8 b §:n mukaan Suomen kansalainen, joka on syntynyt ulkomailla ja joka on myös vieraan maan kansalainen, menettää 22 vuotta täyttäessään Suomen kansalaisuuden, jos hänellä ei ole riittäviä yhteyksiä Suomeen. Tällaisella Suomen kansalaisella on kansalaisuuslain 8 b §:n 2 momentin mukaan mahdollisuus kuitenkin hakea kansalaisuuden säilyttämistä ennen 22 ikävuoden täyttämistä.

B täytti 22 vuotta 29.8.1992. Edellä mainitun lainkohdan nojalla B menetti tällöin Suomen kansalaisuutensa. Tästä ei kuitenkaan tehty merkintää viranomaisten asiakirjoihin. Nykykäytännön mukaan menettäminen ei edellytä tuossa vaiheessa viranomaisen tekemää erillistä päätöstä, vaan se seuraa automaattisesti, jos asianomainen ei hae kansalaisuuden säilyttämistä. Kansalaisuuden menettäminen ei kuitenkaan tule välttämättä tuolloin edes vireille, mutta silti kansalaisuus voidaan jälkikäteen todeta menetetyksi ikärajan täytyessä.

Lappeenrannan sotilaspiirin esikunta myönsi B:lle 28.10.1992 lykkäystä varusmiespalveluksen suorittamisesta 31.12.1995 saakka. Kymen sotilasläänin esikunta määräsi 18.3.1996 B:n suorittamaan varusmiespalvelustaan 9.7.1996 lukien Kymen Ilmatorjuntarykmenttiin Haminaan. Näitä päätöksiä tehtäessä B oli väestötietojärjestelmästä saatujen tietojen mukaan Uuden Seelannin kansalainen syntymästään asti ja myös Suomen kansalainen 11.5.1997 alkaen.

Suorittaessaan varusmiespalvelusta B hän anoi 26.7.1996 Pääesikunnalta asepalveluksesta vapauttamista peruskoulutusjakson jälkeen. Pääesikunta päätti 4.9.1996 asevelvollisuuslain 45 §:n 3 momentin nojalla vapauttaa B:n varusmiespalveluksen suorittamisesta Suomessa rauhan aikana, koska hän oli sekä oman ilmoituksensa että rekisteritietojen mukaan kaksoiskansalainen ja koska hänen tosiasialliset siteensä olivat muualla kuin Suomessa.

B:n kansalaisuusasia tuli vireille myös Ulkomaalaisvirastossa, kun Pääesikunta lähetti sille tiedoksi jäljennöksen vapauttamispäätöksestä. Asiaa selvitettyään Ulkomaalaisvirasto ilmoitti 22.4.1999 B:lle, että tämä oli menettänyt Suomen kansalaisuuden täyttäessään 22 vuotta 29.8.1992. Ilmoituksen mukaan B ei ollut oleskellut ennen 22 ikävuoden täyttämistä Suomessa sellaisissa olosuhteissa, jotka olisivat osoittaneet yhteenkuuluvuutta Suomeen.

B haki muutosta Ulkomaalaisviraston ratkaisuun. Helsingin hallinto-oikeus jätti kuitenkin 9.3.2000 tekemällään päätöksellä valituksen tutkimatta, koska se oli toimitettu perille yhden päivän myöhässä. Korkein hallinto-oikeus katsoi päätöksessään 19.9.2000, ettei syytä hallinto-oikeuden päätöksen muuttamiseen ollut.

4.2

Annettujen selvitysten sisältöä

Sisäasiainministeriön ulkomaalaisosasto on muun ohella todennut, että kansalaisuuslain 8 b §:n soveltamisessa on ongelmana tiedon saaminen säännöksen tarkoittamista henkilöistä ennen kuin he täyttävät 22 vuotta. Kansalaisuuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä tullaan lausunnon mukaan kiinnittämään erityistä huomiota työnjakoon ja tiedonkulkuun eri viranomaisten välillä.

Ulkomaalaisviraston mukaan voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole riittävästi pohdittu niitä keinoja, joilla saatu tai menetetty kansalaisuus saataisiin välittömästi Suomen väestörekisteritietoihin. Eri tahojen välisen tiedonkulun, aseman ja roolien sekä vastuunjaon selkeyttäminen olisi tarpeen. Väestötietolain 6 §:n mukaan väestötietojärjestelmässä olevia henkilötietoja pidetään luotettavana selvityksensä henkilöstä ja hänen perheoikeudellisesta asemastaan, jollei toisin näytetä. Käytännössä väestötietojärjestelmän kansalaisuutta osoittava merkintä ei varsinkaan ulkomailla asuvien kohdalla ole kuitenkaan aina luotettava. Ulkomaalaisvirastolla ei ole toimivaltaa eikä myöskään mahdollisuuksia suorittaa järjestelmällistä koko väestön väestörekisteritietojen tarkistusta kansalaisuustietojen osalta. Ulkomaalaisviraston toimivaltaa koskevat säännökset koskevat yksittäistapauksia.

Väestötietojärjestelmässä oleva kansalaisuusmerkintä sen enempää kuin kansalaisuuteen liittyvät oikeudet tai velvollisuudet eivät luo oikeutta Suomen kansalaisuuteen. Vaikka henkilö olisi merkitty Suomen kansalaiseksi väestötietojärjestelmään, hänellä olisi Suomen passi ja hän olisi äänestänyt valtiollisissa vaaleissa sekä suorittanut Suomessa asevelvollisuuden, mutta sitten tulisivin ilmi, ettei hän näiden tapahtumien sattuessa ole ollut Suomen kansalainen, ei hän näiden tapahtumien vuoksi ole Ulkomaalaisviraston mukaan Suomen kansalaisuutta myöskään saanut.

Suomen kansalaisuutta ei Ulkomaalaisviraston mukaan "menetetä takautuvasti". Kansalaisuuden menettäminen on tapahtunut jo aikaisemmin. Voimassa oleva asiantila sen sijaan *todetaan* takautuvasti, koska tieto asiasta saadaan vasta jälkikäteen. Kysymyksessä on kuitenkin luonteeltaan vain jälkikäteinen toteamistoimenpide. Ainoan poikkeuksen tästä muodostaa kansalaisuuslain 8 b §:n mukainen toteaminen siitä, että henkilö säilyttää Suomen kansalaisuuden täyttäessään 22 vuotta. Mikäli lainkohdassa mainitut edellytykset täyttyvät, Ulkomaalaisvirasto voi etukäteen todeta henkilön säilyttävän Suomen kansalaisuuden tuona ajankohtana. Suomen kansalaisuuden menettäminen voidaan sen sijaan todeta ainoastaan jälkikäteen.

Ulkomaalaisvirasto on selvityksensä mukaan pyrkinyt useissa eri yhteyksissä tiedottamaan muun muassa Pääesikunnalle kansalaisuuslain 8 b §:n sisällöstä. Niin ikään on tiedotettu väestötietojärjestelmän kansalaisuutta koskeviin merkintöihin liittyvistä ongelmista. Myös yhteistyö esimerkiksi ulkoasiainministeriön ja ulkoasiainhallinnon kanssa on ollut tiivistä. Suomen kansalaisuuden menettämistä on selvitetty myös ulkoasiainministeriön henkilökunnalle laaditussa oikeudellisessa käsikirjassa. Myös kansalaisuuden automaattisesta menettämisestä 22-vuotiaana on tiedotettu yleisesti Suomen ulkoasiainhallinnolle ja edustustoille, jotta nämä voisivat tiedottaa asiasta edelleen ulkomailla asuville Suomen kansalaisille.

Ulkomaalaisvirasto katsoo menetelleensä B:n kansalaisuusasian käsittelyn yhteydessä lainmukaisesti ja noudattaen voimassa olevaa lakia ja sen soveltamiskäytäntöä. Ulkomaalaisviraston mukaan asia tuli Ulkomaalaisvirastossa vireille ja viraston tietoon vasta Pääesikunnan vapautettua B:n varusmiespalveluksen suorittamisesta.

Väestörekisterikeskuksen selvityksessä on todettu, että kansalaisuuden automaattinen menettäminen henkilön täyttäessä 22 vuotta aiheuttaa ongelmia väestötietojärjestelmän luotettavuuden kannalta, koska tietoja saadaan Ulkomaalaisvirastosta ainoastaan yksittäistapauksittain. Väestörekisterikeskuksen mukaan on oletettavaa, että suuri osa tällaisista 22 vuotta täyttäneistä ulkomailla asuvista, väestötietojärjestelmään Suomen kansalaisiksi merkityistä suomalaisista, on todellisuudessa ovat menettäneet kansalaisuuden 22 vuotta täyttäessään.

Ulkoasiainministeriön selvityksen mukaan kansalaisuuslain muutoksista vuonna 1984 oli tiedotettu useaan otteeseen paikallisissa suomenkielisissä lehdissä, joiden lukijakuntaan kuului myös Uuden Seelannin suomenkielinen väestö. Ulkoasiainministeriön mukaan yleisten tiedotteiden lisäksi edustustot pyrkivät mahdollisuuksien mukaan kiinnittämään huomiota kansalaisuusasioihin ja tiedottamaan niistä asiakkaille passi- ja asevelvollisuusasioiden yhteydessä.

Pääesikunnan lausunnoissa on muun ohella todettu, ettei kutsuntaviranomaisilla ollut aihetta epäillä B:n ilmoittamien ja väestötietojärjestelmästä saatujen yhtäpitävien tietojen oikeellisuutta. B:lle oli jo kutsuntavaiheessa lähetetty ohjeet, joissa selvitettiin muun muassa mahdollisuus hakea vapautusta palveluksesta kaksoiskansalaisuuden perusteella. B:llä oli näin ollen ollut mahdollisuus välttää palvelukseen saapuminen ulkomailta.

Pääesikunnan mukaan velvollisuutta vapautuksen hakemiseen kaksoiskansalaisuuden perusteella ei ole. Kaksoiskansalaisuuden omaavalla ei ole myöskään velvollisuutta osoittaa siteitä Suomeen voidakseen palvella varusmiehenä. Ketään ei Pääesikunnan mukaan tarkoituksellisesti kutsuta perusteettomasti tai valtiolle ylimääräisiä kustannuksia aiheuttaen palvelukseen ulkomailta. Vuosittain Pääesikunta käsittelee yli 200 tällaista vapautushakemusta ja vajaat 150 ulkomailta palvelukseen astuvan matkakorvaushakemusta. Lisäksi Ruotsista palvelukseen astuu vuosittain 100 miestä.

5 ARVIOINTIA

5.1 Yleistä

Kansalaisuudella on monessa suhteessa tärkeä merkitys yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien kannalta. Muun muassa perustuslain 127 §:n mukainen maanpuolustusvelvollisuus on vain Suomen kansalaisilla.

Selvitysten mukaan eri viranomaiset ovat olleet tietoisia siitä, etteivät ulkomailla asuvien Suomen kansalaisiksi väestötietojärjestelmään merkittyjen henkilöiden kansalaisuustiedot useinkaan pidä paikkaansa. Huomattava osa ulkomailla asuvista suomalaistaustaisista kaksoiskansalaisuuden joskus saaneista henkilöistä ei ilmeisesti edes tiedä Suomen kansalaisuuden menettämisestä 22-vuotiaana. B:kin on saanut tiedon asiasta vasta 28-vuotiaana.

Viranomaisyhteistyö ei ole B:n tapauksessa sujunut onnistuneella tavalla. B on kutsuttu valtion varoin suorittamaan varusmiespalvelusta, vaikka hänellä ei tosiasiallisesti olisi ollut siihen velvollisuutta. B on vasta vuonna 1999 saanut tietää menettäneensä Suomen kansalaisuuden jo vajaat seitsemän vuotta aiemmin. Tällä välin hän oli ehtinyt suorittaa "turhaan" ja valtiolle kustannuksia aiheuttaen osan asepalvelustaan. Annetuissa selvityksissä on viitattu vaikeuksiin saada tietoja ulkomaan viranomaisilta ja asianomaisilta itseltään. Tässä tapauksessa eivät nämäkään syyt ole olleet ongelmien aiheuttajana.

5.2

Sotilasviranomaisten menettely

Kutsuntaviranomaiset lienee ainoa viranomaistaho, joka säännönmukaisesti on yhteydessä kaikkiin ulkomailla asuviin alle 22-vuotiaisiin miespuolisiin Suomen kansalaisiin. Ulkomailla asuville lähetettävien kutsunta-asiakirjojen mukana olisi varsin helppoa informoida myös mahdollisesta kansalaisuuden menettämisestä 22-vuotiaana sekä siitä, että kansalaisuuden säilyttämistä tulee hakea ennen mainitun ikärajan ylittämistä. Jo selvityksiin sisältyvistä, B:n kutsuntaviranomaisille vuonna 1990 lähettämistä tiedoista olisi ollut pääteltävissä kansalaisuuden menettämisen mahdollisuus 22-vuotiaana.

Varusmiespalveluksen suorittamisella vasta yli 22-vuotiaana ei ole enää vaikutusta sen suhteen, onko henkilö menettänyt kansalaisuuslain 8 b §:n perusteella Suomen kansalaisuuden vai ei. Jos B olisi suorittanut palveluksensa loppuun, ei palveluksesta olisi lähetetty tietoa Ulkomaalaisvirastoon ja hän saattaisi olla edelleen rekistereihin merkittynä Suomen kansalaiseksi. Sen sijaan asevelvollisuuden suorittaminen ennen 22 vuoden ikärajan ylittämistä katsotaan Ulkomaalaisviraston noudattaman käytännön mukaan seikaksi, joka osoittaa riittävää yhteenkuuluvuutta Suomeen. Näin ollen sillä sattumanvaraisella seikalla, anooko ulkomailla asuva henkilö palvelukseensa lykkäystä vai ei, saattaa olla ratkaiseva merkitys Suomen kansalaisuuden menettämisen suhteen.

Vaikka B olisikin hakenut ajoissa Suomen kansalaisuuden säilyttämistä tai jos kansalaisuuslain 8 b §:n soveltaminen hänen kohdallaan olisi muusta syystä tullut arvioitavaksi ennen palvelukseen astumista, lopputuloksena oli ilmeisesti ollut joka tapauksessa Suomen kansalaisuuden menettäminen. Palvelukseen häntä ei olisi ainakaan siinä tapauksessa enää kutsuttu.

Vuosittain ulkomailla Suomeen varusmiespalvelustaan suorittamaan tulevien määrä on suhteellisen vähäinen. Näin ollen kansalaisuustietojen oikeellisuus olisi aiheellista ja myös käytännössä mahdollista aina vielä erikseen tarkistaa ennen kuin henkilö määrätään saapumaan Suomeen palvelukseen. Esimerkiksi B:n tapauksessa pelkät valtiolle palvelukseen kutsumisesta aiheutuneet matkakustannukset ovat selvitysten mukaan olleet yli 12 000 markkaa.

5.3

Ulkomaalaisviranomaisten menettely

Ulkomaalaisvirasto on selvityksessään todennut B:n kansalaisuusasian tulleen Ulkomaalaisvirastossa vireille ja viraston tietoon vasta Pääesikunnan vapautettua tämän varusmiespalveluksesta. Kansalaisuusasioita ennen Ulkomaalaisviraston perustamista käsitellyt sisäasiainministeriö oli kuitenkin 18.9.1989 tehnyt päätöksen siitä, että B saa Suomen kansalaisuuden äitinsä kansalaisuuden perusteella. Tämä päätös perustui kansalaisuuslain muutokseen (584/1984), jonka yhteydessä lakiin lisättiin myös säännös kansalaisuuden automaattisesta menettämisestä 22-vuotiaana. B:n äidin ministeriölle tekemästä ilmoituksesta käy muun ohella ilmi, ettei B ollut koskaan asunut Suomessa. Ministeriön päätös kansalaisuuden saamisesta on annettu vain vajaat kolme vuotta ennen 22 vuoden ikärajan täyttymistä. Jo tässä yhteydessä olisi ollut aiheellista hallintomenettelylain 4 §:n mukaisesti neuvoa B:tä Suomen kansalaisuuden mahdollisesta menettämisestä sekä mahdollisuudesta hakea kansalaisuuden säilyttämistä alle 22-vuotiaana.

Mielestäni voidaan arvostella myös sitä tapaa, jolla B:n oikeusaseman kannalta merkittävä kansalaisuuden menettämisen toteaminen on tapahtunut. Perustuslakivaliokunta totesi edellä selostetusta lainmuutoksesta antamassaan mietinnössä, että "kansalaisuuden menettämisen toteamiselle on syytä järjestää tarkoitukseen sopiva hallintomenettely" (PeVM 14/1984 vp.).

Hallintomenettelyä koskevat säännökset perustavat viranomaiselle velvollisuuden noudattaa tiettyjä määrämuotoja asian käsittelyssä ja päätöksenteossa. Perustuslain 21 §:n 2 momentissa mainitaan hallintoasian menettelyllisenä perusoikeutena muun muassa oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta.

Ulkomaalaisviraston B:lle lähettämä ilmoitus kansalaisuuden menettämisestä on sinänsä ollut perusteltu ja sen liitteenä on ollut myös valitusosoitus. Ongelmallisena ratkaisua voidaan pitää lähinnä kuulemisen osalta. Tässä tapauksessa kuuleminen olisi ollut aiheellista senkin johdosta, että B ei ole ollut edes tietoinen hänen kansalaisuusksymyksensä vireille tulosta Ulkomaalaisvirastossa Pääesikunnan ilmoituksen johdosta.

Hallintomenettelylain 15 §:n mainittu asianosaisen kuuleminen on yksi hallintomenettelyn keskeisistä periaatteista. Oikeusturvan ohella kuuleminen edistää myös asian selvittämistä. Kansalaisella itsellään on parhaat tiedot kansalaisuuden menettämisen kannalta ratkaisevista seikoista eli yhteyksistä Suomeen. Asiakirjoista ei käy ilmi, että B:tä olisi varsinaisesti kuultu kansalaisuuden menettämisen johdosta, vaikka hän oli nimenomaan tiedustellut asiaa kaksi kertaa kirjallisesti saatuaan paikallisesta konsulaatista tiedon kansalaisuuden menettämisen mahdollisuudesta.

Voi myös kysyä, onko tapa, jolla kansalaisuuden menettäminen Ulkomaalaisviraston selvityksen mukaan todetaan, sellainen sopiva hallintomenettely, jota perustuslakivaliokunta on mietinnössään tarkoittanut. Hyvä hallintotapa mielestäni edellyttäisi, että ennen kansalaisuuden menettämistä kuultaisiin asianosaista ja tämän jälkeen tehtäisiin asiassa nimenomainen päätös muutoksenhakuosoituksineen.

5.4

Kansalaisuuslain uudistus

Annetuissa selvityksissä on korostettu sitä, että ongelmat kansalaisuusksymysten selvittämisessä johtuvat suurelta osin voimassa olevan lainsäädännön puutteellisuudesta. Selvityksissä on tuotu myös esiin tarve viranomaisten välisen tiedonkulun ja vastuunjaon selkeyttämiseen.

Parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä uudeksi kansalaisuuslaiksi (HE 235/2002 vp) onkin korostettu muun muassa sitä, että kansalaisuuden saamisen ja menettämisen perusteet on säänneltävä tarkasti ja siten, että kansalaisuuden saamiseen ja sen olemassa-oloon mahdollisesti liittyvät epäselvyydet rajoittuisivat mahdollisimman vähäisiksi ja lyhytaikaisiksi (s. 24). Tarkoituksena on myös parantaa viranomaisten henkilörekisterien kansalaisuustietojen luotettavuutta ja lisätä oikeusvarmuutta rekisterien tietosisältöön perustuvissa ratkaisuissa. Viranomaisilta edellytetään myös aktiivista toimintaa tilanteissa, joissa kansalaisuudesta ei muutoin olisi riittävää selvyyttä (s. 25).

Suomen kansalaisuuden mahdollisesta menettämisestä tultaisiin ehdotuksen mukaan tiedottamaan sellaisille 18 vuotta täyttäneille, jotka voisivat menettää kansalaisuuden täyttäessään 22 vuotta. Tästä tiedottamisesta vastaisi Ulkomaalaisvirasto (37 §). Myös Suomen ulkomaanedustustot, poliisi, Pääesikunta ja Siviilipalveluskeskus huolehtisivat omalta osaltaan tiedottamisesta väestötietojärjestelmään, jos asialla on merkitystä Suomen kansalaisuuden säilyttämisen kannalta (s. 25).

Edelleen maistraatti tulisi merkitsemään Suomen kansalaisuuden säilymisen väestötietojärjestelmään ja ilmoittamaan merkinnästä asianosaisille (38 § 1 momentti). Väestötietojärjestelmästä poimittaisiin myös säännöllisesti 22 vuotta täyttäneet Suomen ja jonkin vieraan valtion kansalaisiksi merkityt henkilöt, jotka eivät ole säilyttäneet Suomen kansalaisuuttaan, koska heillä ei ole ollut

riittävästä yhteydestä Suomeen. Kansalaisuuden menettämisestä tehtäisiin merkintä väestötietojärjestelmään (38 § 2 momentti).

Lakiehdotuksen mukaan vain kansalaisuuden säilyttämisestä ilmoitettaisiin asianosaiselle. Kansalaisuuden menettämisestä ilmoittamisesta ei ole mainittu mitään, vaikka nimenomaan siinä tapauksessa tapahtuu oleellinen muutos henkilön oikeusasemaan. Hyvä hallintotapa mielestäni edellyttää, että kansalaisuuden menettämisestä tehtäisiin päätös ja siitä ilmoitettaisiin asianosaiselle. Uudetkaan säännökset eivät näin ollen poista sitä mahdollisuutta, että 22 vuotta täyttävä henkilö menettäisi Suomen kansalaisuutensa saamatta siitä tietoa. Tosin hänelle lähetettävä ilmoitus menettämismahdollisuudesta toisi asian hänen tietoonsa ennen ikärajan täyttymistä.

Uuden kansalaisuuslain mukaan 18 vuotta täyttäneellä kaksoiskansalaisuuden omaavalla henkilöllä olisi aina mahdollisuus estää Suomen kansalaisuuden menettäminen pelkällä kirjallisella ilmoituksella halusta säilyttää Suomen kansalaisuus. Voimassa olevan kansalaisuuslain 8 b §:n mukaan hakemus kansalaisuuden säilyttämisestä 22-vuotiaana voidaan Ulkomaalaisviraston mukaan hyväksyä vain silloin, kun lainkohdan mukaiset edellytykset täyttyvät.

B:n tänne aiemmin lähettämässä kantelukirjoituksessa ja hänen viranomaisten kanssa käymästä kirjeenvaihdossa käy ilmi, että hän on pitänyt itseään suomalaisena ja että hän olisi tämän johdosta ehdottomasti halunnut säilyttää Suomen kansalaisuuden. Kansalaisuuden menettämistä koskenut päätös ei ole kuitenkaan tullut hallinto-oikeuteen arvioitavaksi, kun B:n valitus on myöhästynyt yhdellä päivällä.

Ehdotetun uuden kansalaislain 29 §:n mukaan entinen Suomen kansalainen saa ilmoituksesta Suomen kansalaisuuden, jos hän on menettänyt kansalaisuutensa Suomeen olevan riittämättömän yhteydenperusteella. Lisäksi edellytetään, että hakija ei ole saanut tietoa menettelystä kansalaisuuden säilyttämiseksi. Asiakirjoista saatavan selvityksen perusteella B:llä näyttäisi uuden lain voimaan tultua olevan mahdollisuus saada ilmoituksesta takaisin Suomen kansalaisuus.

5.5

Yhteenveto

Edellä on selostettu niitä B:n kansalaisuus- ja asevelvollisuusasioiden käsittelyvaiheita, joissa viranomaisten suurempi aktiivisuus olisi saattanut johtanut siihen, että kansalaisuusasia olisi ratkaistu aiemmin sekä siihen, ettei B:tä oltaisi lainkaan määrätty Suomeen suorittamaan varusmiespalvelustaan. Mitään nimenomaisia viranomaisia velvoittavia säännöksiä ei näiltä osin ole kuitenkaan ollut tapahtuma-aikaan ollut olemassa. B:n asiaa käsitelleistä viranomaisista ei esimerkiksi Lappeenrannan sotilaspiirin esikuntaa ja sisäasiainministeriön ulkomaalaiskeskusta ole enää edes olemassa. Kenenkään yksittäisen B:n asiaa käsitelleen viranomaisen tai virkamiehen toiminnassa ole osoitettavissa sellaista virheellisyyttä, johon laillisuusvalvojan olisi tämän vuoksi aiheellista enää tässä vaiheessa puuttua.

Selvityksissä on korostettu voimassa olevan lainsäädännön puutteita. Pitkään valmistellun kansalaisuuslain kokonaisuudistuksen myötä juuri kantelussa käsitelyihin ongelmakohtiin on tulossa oleellisia korjauksia. Viranomaisyhteistyötä on tarkoitus merkittävästi tehostaa. Varsinkin väestötietojärjestelmän luotettavuuteen kaksoiskansalaisten täyttäessä 22 vuotta tulee oleellinen parannus. Ulkomaalaisvirastolle tulee myös nimenomainen velvollisuus tiedottaa kansalaisuuden mahdollisesta menettämisestä ajoissa tällaisille 18 vuotta täyttäneille henkilöille. Lakiin on myös tulossa säännös, jonka mukaan B:llä näyttäisi olevan mahdollisuus saada takaisin Suomen kansalaisuus.

Sen sijaan esimerkiksi edellä mainittua kuulemiskysymystä kansalaisuuden menettämistä harkittaessa ei ole erikseen mainittu.

Katson aiheelliseksi saattaa sisäasiainministeriön ja Pääesikunnan tietoon käsitykseni B:n asevelvollisuus- ja kansalaisuusasian käsittelyssä esiin tulleista puutteista sekä niistä keinoista, joilla Ulkomaalaisviraston ja sotilasviranomaisten yhteistoimintaa voitaisiin olisi voitu ja voitaisiin edelleenkin jo ennen uuden kansalaisuuslain voimaantuloa tehostaa kantelussa kerrotun kaltaisten tilanteiden estämiseksi. Kiinnitän myös sisäasiainministeriön huomiota edellä toteamaani hyvän hallintotavanmukaiseen menettelyyn kansalaisuuden menettämisestä asianosaiselle ilmoitettaessa.